

sežnejše in najpomembnejša dela Branislava Đurđeva spadajo študije o položaju Črne gore v času osmanske oblasti, v katerih je opozoril na nesprejemljivost dotedanjih romantičnih pojmovanj v zgodovinoписju. Velik delež odpade na Branislava Đurđeva pri pisanju mnogih poglavij iz turškega obdobja v II. delu *Zgodovine narodov Jugoslavije* (DZS, Ljubljana 1959). Velika je tudi zasluga B. Đurđeva, da je bilo veliko turškega arhivskega gradiva (kanun-name, defterji) objavljeno. Veliko kritičnih izdaj virov je pripravil sam ali s sodelavci, za mnoge izdaje je bil pobudnik. Proti koncu znanstvene kariere se je začel s strastnim pristopom ukvarjati s teorijo zgodovine. Bolj ali manj uspešno pa se je spopadel s teorijo marksizma in kritično obravnaval teze mnogih postmarksistov. Bil je aktiven udeleženec na mnogih znanstvenih in strokovnih posvetih, kongresih, simpozijih in okroglih mizah s področja zgodovine tako doma kot v tujini. Znan je bil predvsem zaradi ostrih polemičnih prispevkov, zato bo ostal v spominu sodobnikov kot zanimiva pa tudi kontroverzna osebnost.

Od 5. do 9. decembra 1972 je bil Branislav Đurđev gost oddelka za zgodovino ljubljanske *Filozofske fakultete*. Za študente je imel dvoje zanimivih predavanj: o položaju srbske cerkve in o nastanku črnogorskih plemen. Na članskem sestanku *Zgodovinskega društva za Slovenijo* pa je številne poslušalce pritegnil s svojimi pogledi na razvoj »družbenih formacij« v posameznih zgodovinskih obdobjih. V *Zgodovinskem časopisu* je objavil le en prispevek, o nastanku brdskih, črnogorskih in hercegovskih plemen v *Zwitterjevem zborniku* (ZČ XIX–XX, 1966, str. 187–195).

Zelo rad je Branislav Đurđev sodeloval s slovenskimi zgodovinarji pri raznih akcijah. Skupaj z akademikoma dr. Jorjo Tadićem in dr. Bogom Grafenauerjem je sestavljal ožjo redakcijo pri pripravi II. knjige *Zgodovine narodov Jugoslavije* (od začetka XVI. do konca XVIII. stoletja). O ožji redakciji mi je leta 1974, ko sva v Zenici sedela pri zajtrku v hotelu (oba sva namreč sodelovala na nekem simpoziju), dal naslednjo oceno: »Gradenaer ima ogromno znanje in vidi probleme, Đurđev daje ideje, Tadić ima pamet.« Le tako usklajen tim je lahko ustvaril delo, ki še dolgo ne bo preseženo.

Branislav Đurđev je bil primer poštenega znanstvenika, strpnega do drugače mislečih, vendar tudi kritičnega do vsega, kar ni bilo v skladu z znanstveno resnico.

Ignacij Voje

PROF. DR. JOSIP LUČIĆ

1924–1994

Nepričakovano se je pretrgala nit življenja *gosparu* prof. dr. Josipu Lučiću, ko se je 3. decembra 1994 mudil v svojem dragem Dubrovniku, kjer je iskal nove pobude za svoje raziskovalno delo. Bil je eden redkih hrvaških zgodovinarjev, ki je vse svoje življenjsko delo posvetil proučevanju dubrovniške preteklosti.

Prof. dr. Josip Lučić se je rodil 1. julija 1924 v Poličniku pri Zadru, vendar je njegov rod izhajal iz Župe pri Dubrovniku. To je bilo odločilno za življenjsko pot pokojnega Joze. Starši so se pozneje ustalili v Dubrovniku, kjer je Josip obiskoval klasično gimnazijo. Zgodovino je študiral na Filozofski fakulteti v Zagrebu in kot dopolnilni študij tudi klasično filologijo. Po diplomi leta 1952 je postal asistent na katedri za srednjeveško hrvaško zgodovino. Univerzitetne kariere kljub visoki strokovni usposobljenosti ni nadaljeval, ampak je od leta 1958 do 1972 poučeval zgodovino na raznih gimnazijah v Zagrebu. Kasneje se je odločil za znanstveno kariero in postal znanstveni sodelavec, pozneje svetnik na Odjelu za hrvaško povijest Centra za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Doktoriral je leta 1964 iz teme *Ekonomsko društveni odnosi u dubrovačkoj Astaraji*. Namestitev na znanstveni instituciji mu je omogočila, da se je z vso predanostjo in z vsem srcem posvetil proučevanju davne preteklosti srednjeveškega Dubrovnika. Habilitiral se je tudi kot univerzitetni učitelj in predaval na podiplomskem študiju v Zadru in Dubrovniku.

Opus Lučićevih samostojnih publikacij, razprav, člankov, ocen in izdaj virov je izredno obsežen in bogat. Razprave in članki so raztreseni po raznih revijah in zbornikih. Nekatere

razprave je uspel povezati v celoto in jih izdati v posebnih tematskih knjigah. Velik del pomembnejših Lučićevih knjig in izdaj virov sem ob izidu predstavil v *Zgodovinskem časopisu*.

Trajen spomenik si je Josip Lučić postavil z izdajami najstarejših ohranjenih arhivskih knjig in dokumentov Dubrovniškega arhiva. To je bilo potrebno izdajati tudi iz praktičnih razlogov, kajti te najstarejše notarske in kancelarske knjige so najslabše ohranjene, še pisane na papirju in večinoma težko čitljive. Najprej je začel v *Arhivskem vjesniku* objavljati v štirih nadaljevanjih posamezne dokumente (I. del, X. zvezek, 1967, str. 117–133; II. del, XIII. zvezek, 1970, str. 381–395; III. del, XV. zvezek, 1972, str. 55–68; IV. del, XVI. zvezek, 1973, str. 109–122), ki jih je odkril v raznih notarskih in kancelarskih knjigah kot priloge ali v raznih zbirkah listin. Nanašajo se na 13. stoletje in so bili doslej neznani. Prve knjige *Spisov dubrovačke kancelarije (1278–1282)* je leta 1951 pripravil za izdajo Gregor Čremošnik. To je bil začetek serije *Monumenta historica Ragusina*, ki jo je izdala JAZU. Po več kot tridesetletnem premoru je gradivo za drugo knjigo (1984) pripravil za tisk Josip Lučić (ocena v ZČ 39, 1985, str. 153–156) in s tem nadaljeval Čremošnikovo delo. V obeh knjigah so objavljene vse ohranjene notarske knjige prvega uradnega državnega notarja dubrovniške komune Tomasina de Savere iz Reggio. Za tretjo knjigo *MHR* (1988) je J. Lučić pripravil za objavo edino ohranjeno kancelarsko knjigo Tomasina in knjigo njegovega naslednika Aca de Titullo (ocena ZČ 43, 1989, str. 457–459). V četrti knjigi *MHR* (1993) je objavil zapise notarja Andrija Beneše iz obdobja 1295–1301 (ocena ZČ 48, 1994, str. 579–580, žal je izšla po njegovi smrti). Josip Lučić je bil poleg Čremošnika eden redkih raziskovalcev dubrovniških arhivalij, ki je razreševal najtrše paleografske orehе. Bil je tudi odličen latinist. Bil je eden redkih zgodovinarjev, ki je obvladal izredno težko Beneševo pisavo in jezikovni stil. Ob predstavitvi IV. knjige *MHR* sem zapisal: »Želeli bi, da bi Josip Lučić nadaljeval z izdajanjem notarskih spisov tudi za 14. stoletje, predvsem pa da bi vsaj dokončal z izdajanjem knjig, ki jih je pisal Andrija Beneša«. Žal je smrt pretrgala obetavne načrte. Leta 1989 je ponovno izdal latinski tekst *Knjige odredaba dubrovačke carinarnice (Liber statutorum doane)*, vzporedno pa je objavil še hrvaški prevod (ocena ZČ 44, 1990, str. 136–138). S tem je ta pomemben vir dostopen širokemu krogu raziskovalcev dubrovniške preteklosti.

V svojih študijah se je Josip Lučić osredotočil predvsem na 13. in začetek 14. stoletja, čeprav je segel tudi v kasnejša obdobja. Še pred objavo disertacije »*Prošlost dubrovačke Astoreje*« (ocena ZČ 26, 1972, str. 164–167) je v ZČ objavil eno od poglavij »*Agrarno-proizvodni odnosi v okolici Dubrovnika – do polovine XIV. stoljeća*« (XXII, 1968, str. 61–96). Pri raziskavah preteklosti Astoreje je pritegnil nekatere moderne zgodovinske metode. Poleg arhivskega gradiva je upošteval rezultate toponomastike, arheologije in terenskega proučevanja. Josip Lučić je sodeloval pri projektu celotnega prikaza dubrovniške zgodovine, ki pa je žal ostal le torzo. V II. delu je obdelal »*Povijest Dubrovnika (od XIII. stoljeća do 1205)*«, Zagreb 1972. Zadal si je tudi nalogo, da v posebni knjigi »*Obrti i usluge u Dubrovniku do početka XIV. stoljeća*« (Zagreb 1973; ocena ZČ 34, 1980, str. 391–402) prikaže vrste in razvoj obrti, položaj obrtnikov, obseg proizvodnje in širino njenega tržišča. Izvenmestnemu teritoriju dubrovniške komune je posvetil posebno pozornost. Številne razprave o razvoju Konavelj, Župe, Primorja, Pelješca in otokov je strnil v knjigi »*Iz prošlosti dubrovačkog kraja u doba republike*« (Dubrovnik 1990; ocena ZČ 46, 1992, str. 274–275). Knjiga »*Dubrovačke teme*« (Zagreb 1991) predstavlja prav tako izbor različnih razprav. V njih so zbrani prikazi dubrovniških političnih in kulturnih razmer od 12. do 16. stoletja in študije o položaju, vlogi in povezavi Dubrovnika z drugimi mesti v jadranskem prostoru ter na področju Sredozemlja od 7. do 14. stoletja. Koristna bo kot priročnik knjižica »*Dubrovački ljetopis od osnutka do danas*« (Zagreb 1988).

Josip Lučić je bil eden od ustanoviteljev Društva Dubrovčana i prijatelja dubrovačkih starina u Zagrebu, ki je bilo pod njegovim vodstvom zelo aktivno in delavno. To društvo je začelo izdajati revijo *Dubrovački horizonti* (prikaz ZČ 45, 1991, str. 335–339; XXII. letnikov, 30 števil). Pod njegovim urednikovanjem so se *Dubrovački horizonti* razvili v pestro in bogato revijo, v kateri so objavljene tudi zanimive zgodovinske teme.

Josip Lučić je bil na razne načine povezan s slovenskimi zgodovinarji in posebej z oddelkom za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani in z menoj osebno. Ko sem leta 1952 začel zbirati gradivo v Dubrovniškem arhivu za disertacijo, mi je ponudil svojo sobo pri starših v Dubrovniku. Deset let sem skoraj vsako leto, po mesec ali dva, užival gostoljubje njegovih staršev. S tem so mi bili ustvarjeni odlični pogoji za delo v Dubrovniškem arhivu. Ko je nastopil službo asistenta, je začutil potrebo po stikih z oddelkom za zgodovino. Sredi petdesetih let je dal pobudo za prvi obisk zagrebških študentov zgodovine v Ljubljani. Ta njegova pobuda je naletela na ugoden odmev in posledaj smo redno izmenjavali obiske študentov odsjeka za povijest in oddelka za zgodovino. Ko sem spomladi leta 1978 vodil študente na ekskurzijo po Črni gori, smo se na povratku za nekaj dni

zaustavili tudi v Dubrovniku. Slučajno smo na Stradunu naleteli na Josipa Lučića, ki je bil študijsko v Dubrovniku. Bil je takoj pripravljen prevzeti strokovno vodstvo pri ogledu dubrovniških znamenitosti. Pri razlagi je bil enkrat in nepozaben. Študentje so uživali ob njegovih ekskurzijah po dubrovniški preteklosti.

Za vse te redne stike, včasih le slučajna in bežna srečanja sem pokojnemu gosparu Josipu Lučiću od srca hvaležen.

Ignacij Voje

IVAN OČAK

(1920–1994)

Marca 1994 smo prejeli iz Zagreba presunljivo vest, da je sredi znanstveno-raziskovalnega dela umrl hrvaški zgodovinar prof. dr. Ivan Očak, mednarodno priznani raziskovalec stalinskih čistk.

Dr. Ivan Očak je bil rojen 1920. leta. Srednjo šolo je končal v Zagrebu. V času druge svetovne vojne je sodeloval v antifašističnem boju (1941–1945) jugoslovanskih partizanov. Po spletu življenjskih okoliščin ga je pot vodila v Sovjetsko zvezo (tja je bil poslan na zdravljenje) tik pred izbruhom jugoslovansko-sovjetskega spora v času Informbiroja. V danih okoliščinah je ostal v Moskvi, se odločil za študij zgodovine in diplomiral na Zgodovinski fakulteti Univerze »Lomonosov«. Tu je končal tudi postdiplomski študij, odbranil doktorsko disertacijo in več kot dvajset let predaval »zgodovino Jugoslavije« na katedri za zgodovino Južnih in Zahodnih Slovanov ter se problemsko usmeril v proučevanje vpliva Oktobra na razvoj delavskega in komunističnega gibanja v Jugoslaviji med obema vojnama.

Dr. Očak je – kot univerzitetni profesor – vseskozi trmasto vztrajal na stališču, da ni zgodovinskega raziskovanja brez preučevanja arhivskega gradiva. V času Hruščove ere je bilo njegovi zahtevi ugodeno; dovoljeno mu je bilo delo v moskovskih arhivih, in to na gradivu, ki se je nanašalo na jugoslovansko zgodovino. To je bila prelomna točka v njegovem raziskovalnem delu, saj se je smelo osredotočil na povsem novo in neraziskano temo, ki se mu je ponudila ob pregledovanju arhivskega gradiva – na proučevanje »usode« jugoslovanskih emigrantov (komunistov) v Sovjetski zvezi, ki so »izginili« v stalinskih čistkah in bili (po XX. kongresu KPSZ) v večini primerov rehabilitirani. Rezultat njegovega raziskovalnega dela je obsežen opus, ki obsega prek dvesto znanstvenih del (od teh je dvajset knjig), ki so bila objavljena v Sovjetski zvezi, Bolgariji, Poljski, bivši Jugoslaviji in Hrvaški.

Po vrnitvi v Zagreb v sedemdesetih letih je dr. Očak delal kot znanstveni svetnik na Zavodu za hrvatsko zgodovino pri Filozofski fakulteti Univerze v Zagrebu. Še naprej je vztrajno raziskoval svojo »življenjsko temo« in objavil vrsto del. Na tem mestu naj omenimo samo najodmevnejše: *Jugoslaveni u Oktobru*, Moskva-Beograd 1967; *U borbi za ideje Oktobra. Jugoslavenski povratnici iz Sovjetske Rusije (1918–1921)*, Zagreb 1976; *Jugoslavenski Oktobarci. Likovi i sudbine*, Zagreb 1979; *Vojnik revolucije. Život i borbeni put Vladimira Čopića*, Zagreb 1980; *Krleža – Partija. Miroslav Krleža u radničkom i komunističkom pokretu 1917–1941*, Zagreb 1982; *Braća Cvijići*, Zagreb 1982; *Jugoslavenski emigranti iz SAD u SSSR-u*, Zagreb 1985; *Gorkič. Život. rad i pogibija*, Zagreb 1988; *Afera Diamantstein. Prvi antikomunistički proces u Kraljestvu Srba. Hrvata i Slovenca (1919)*, Zagreb 1988. Zadnje objavljeno delo prof. Očaka nosi naslov »Hrvatsko-ruske veze« (Zagreb 1993); nedokončano pa ostaja žal njegovo poslednje delo o kontroverzni osebnosti jugoslovanskega komunističnega gibanja *Andriji Hebrangu*, kateremu je posvetil v zadnjih letih vso raziskovalno vneto.

Z dr. Ivanom Očakom smo izgubili ne samo pomembnega raziskovalca jugoslovanskega delavskega in komunističnega gibanja med obema vojnama in stalinskih čistk med jugoslovansko (komunistično) emigracijo v Sovjetski zvezi, temveč tudi odličnega poznavalca moskovskih arhivov in ne nazadnje tudi pomembnega sodelavca v novem mednarodnem projektu »Kominterna«, ki poteka pod okriljem Mednarodnega inštituta za socialno zgodovino v Amsterdamu. Med nami pa ostaja še naprej s svojimi pomembnimi izvornimi deli, s katerimi ni samo rekonstruiral in osvetlil življenjskih usod tistih protagonistov, ki so še do nedavnega bili »zamočani« in označeni kot »izdajalci« v vrstah jugoslovanskega in mednarodnega komunističnega gibanja, temveč nam je pomagal tudi globlje razumeti stalinske metode obračunavanja in fizičnega likvidiranja političnih nasprotnikov v lastnih (komunističnih) vrstah.

Avugst Lešnik